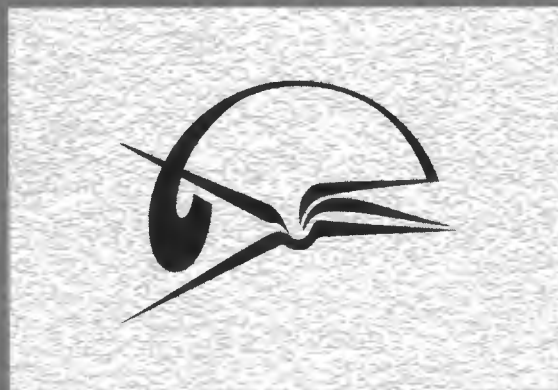

2017

УПРАВЛЕНИЕ И ОБРАЗОВАНИЕ
MANAGEMENT AND EDUCATION

MANAGEMENT

УПРАВЛЕНИЕ

И ОБРАЗОВАНИЕ

AND EDUCATION

**АКАДЕМИЧНО
СПИСАНИЕ**

**ACADEMIC
JOURNAL**

КН. 1
ТОМ
13
VOL.
№1

Главен редактор:
Проф. д-р Иван Димитров

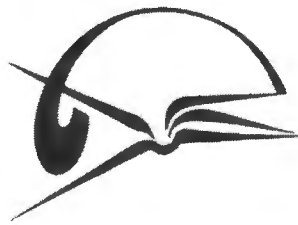
Editor-in-chief:
Prof. Dr. Ivan Dimitrov

**Научен борд, гост-редактори,
рецензенти:**

**Scientific Board, Guest Editors and
Reviewers:**

Проф. д-р Теодорас Тамашунас (Литва)
Проф. д-р Тодор Кралев (Македония)
Проф. д-р Александър Лотко (Полша)
Проф. д-р Ставомир Буковски (Полша)
Проф. д-р Суди Апак (Турция)
Проф. д-р Василий Герасимчук (Украйна)
Проф. д-р Юрий Пасичник (Украйна)
Проф. д-р Алгирдас Гаралис (Литва)
Проф. д-р Иван Димитров (България)
Доц. д-р Октай Емир (Турция)
Доц. д-р Дорин Коита (Румъния)
Доц. д-р Ирина Алешина (Русия)
Доц. Теодор Седларски (България)
Доц. д-р Ивайло Михайлов (България)
Д-р Велика Бинева (България)
Д-р Петко Янгъзов (България)

Prof. Dr. Teodoras Tamosiunas (Lithuania)
Prof. Dr. Todor Krlev (Macedonia)
Prof. Dr. Aleksander Lotko (Poland)
Prof. Dr. Stawomir Bukowski (Poland)
Prof. Dr. Sudi Apak (Turkey)
Prof. Dr. Vasilij Gerasymchuk (Ukraine)
Prof. Dr. Yurij Pasichnyk (Ukraine)
Prof. Dr. Algirdas Garalis (Lithuania)
Prof. Dr. Ivan Dimitrov (Bulgaria)
Assoc. Prof. Dr Oktay Emir (Turkey)
Assoc. Prof. Dr Dorin Coita (Rumania)
Assoc. Prof. Dr Irina Aleshina (Russia)
Assoc. Prof. Dr Theodor Sedlarski (Bulgaria)
Assoc. Prof. Dr. Ivaylo Mihaylov (Bulgaria)
Dr. Velika Bineva (Bulgaria)
Dr. Petko Yangyozov (Bulgaria)

© Управление и Образование
ISSN 13126121
Бургас, 2017

© Management and Education
ISSN 13126121
Burgas, 2017

Университет „Проф. д-р Асен Златаров”
Ул. „Проф. Якимов”, 1
Бургас 8010, България

Prof. Dr Assen Zlatarov University
1 “Prof. Yakimov”, Str.
Burgas 8010, Bulgaria

СЪДЪРЖАНИЕ

ИКОНОМИКА, ФИНАНСИ, ИНВЕСТИЦИИ, СЧЕТОВОДСТВО

СОЦИАЛНИТЕ РИСКОВЕ: ПРИНЦИПИ НА УПРАВЛЕНИЕ В КОНТЕКСТА НА СЪВРЕМЕННИТЕ ТРАНСФОРМАЦИИ Юрий Пасичник	5
ФИСКАЛНОТО ЗНАЧЕНИЕ НА ЕКОЛОГИЧНИТЕ ТАКСИ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ Милош Стоянович, Соня Арсич, Едиса Бърничанин, Ирена Цанич	11
ДАНЪКЪТ ВЪРУ ДОБАВЕНАТА СТОЙНОСТ КАТО ИНСТРУМЕНТ НА ЕКОЛОГИЧНАТА ДА- НЪЧНА ПОЛИТИКА В ОПРЕДЕЛЕНИ ДЪРЖАВИ Милош Стоянович, Неманя Глигоревич, Едиса Бърничанин, Соня Арсич	16
ЩЕТИ, КОИТО НЕ СА ВКЛЮЧЕНИ В ЗАДЪЛЖИТЕЛНАТА ЗАСТРАХОВКА ГРАЖДАНСКА ОТ- ГОВОРНОСТ НА АВТОМОБИЛИТЕ В РЕПУБЛИКА СЪРБИЯ Милица Крули Младенович	21
КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ И НЕЙНАТА ОТЧЕТНОСТ В РЕПУБЛИКА СЪРБИЯ Звездан Дурич, Милош Павлович, Оливера, Дурич, Радица Йованович	29
КОНЦЕПЦИЯТА ЗА ИНТЕГРИРАНАТА ОТЧЕТНОСТ – БЪДЕЩЕТО НА БИЗНЕС ОТЧЕТНОСТТА Здравка Петкович, Чедомир Блигорич, Милош Павлович, Гордана Стоименович	35
ЗНАЧЕНИЕ НА БИЗНЕС ВРЪЗКИТЕ МЕЖДУ СЪРБИЯ И РУСИЯ Радица Йованович, Здравка Петкович, Оливера Карич Неделкович	40
АНАЛИЗ НА ИНВЕСТИЦИИТЕ В ИНОВАЦИОННА ДЕЙНОСТИ И ПЕРСПЕКТИВИТЕ НА РАЗ- ВИТИЕТО НА УКРАИНА В УСЛОВИЯТА НА ЕВРОПЕЙСКА ИНТЕГРАЦИЯ Юлия Полак, Ростислав Литвин	48
СОЦИАЛНОТО РАЗВИТИЕ НА ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО В БЪЛГАРИЯ Венелин Терзиев, Екатерина Арабска	54
СЧЕТОВОДНОТО РЕГЛАМЕНТИРАНЕ НА РЕПУТАЦИЯТА В БЪЛГАРИЯ – ИСТОРИЧЕСКИ ПРЕГЛЕД И АНАЛИЗ Атанас Атанасов	96
ИНТЕГРИРАНОТО ОТЧИТАНЕ – НОВО ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО В КОРПОРАТИВНОТО ОТЧИ- ТАНЕ Атанас Атанасов, Румяна Маринова	106
ГЕОГРАФСКА СТРУКТУРА НА ТЪРГОВИЯТА НА БЪЛГАРИЯ СЪС СУБСАХАРСКА АФРИКА Едуард Маринов	114
ФАКТОРИНГ И ИНВЕСТИЦИОННА АКТИВНОСТ НА ФИРМИТЕ Галя Тасева-Петкова	120
ФАКТОРИ ЗА НАРАСТВАНЕ НА МЕЖДУФИРМЕНАТА ЗАДЪЛЖИТЕЛНОСТ В БЪЛГАРИЯ ПО ВРЕМЕ НА ТРАНСФОРМАЦИЯТА НА ИКОНОМИКАТА Галя Тасева-Петкова	129
ДИНАМИКА НА РАВНИЩЕТО НА БЕЗРАБОТИЦАТА В БЪЛГАРИЯ И В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ Милен Велев	141
ДИНАМИКА НА ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ В БЪЛГАРИЯ И В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ Милен Велев	148

ГЕОГРАФСКА СТРУКТУРА НА ТЪРГОВИЯТА НА БЪЛГАРИЯ СЪС СУБСАХАРСКА АФРИКА

Едуард Маринов

DIRECTION OF BULGARIAN TRADE WITH SUB-SAHARAN AFRICA

Eduard Marinov

ABSTRACT: *The diversification of international markets and the direction towards regions which were neglected and evaded as risky could be a powerful factor in the search for growth acceleration and overcoming recession. The article aims at summarizing the trade prospects of one such region – Sub-Saharan Africa, by analyzing the direction of international trade with the region. To achieve this firstly it analyses the trade flow dynamics for the 2003-2015 period, the share of Sub-Saharan Africa in Bulgarian international trade as well as its commodity structure. The main section of the article thoroughly discusses firstly the major trade products for the leading trade partners, then the dynamics of trade with these countries and finally analyses the significant cases of fluctuations. The conclusion summarizes the main findings which show the increasing importance of Sub-Saharan Africa for Bulgaria's international trade relations and gives some recommendations on the possible policy measures to utilize the trade potential of the region.*

Key words: SSA, Bulgarian imports, Bulgarian exports, export diversification

Въведение

„През последните години се наблюдава тенденция българският износ да разширява стойностите си към партньорите с висок дял за сметка на намаление на износа към страните с по-малко присъствие. Концентрирането на външната търговия с една страна или с икономическа общност, какъвто е случая с ЕС, предопределя зависимост на българската икономика от икономическата конюнктура на страните-партньори, което крие висок риск от бързо пренасяне на световните икономически тенденции в нашата страна.“ (ИИИ, 2016, с. 41). Може да се очаква, че стагнацията в ЕС ще продължава и вътрешното търсене в България ще е слабо, което ще задържа растежа в българската икономика. Затова растежът ще се определя от възможностите за износ, особено извън ЕС, а в този смисъл всякакви политики за насърчаване на износа са от фундаментално значение за растежа и стабилността на икономиката в средносрочна перспектива. В този контекст скорошно изследване показва, че „голяма част от българските компании, извършващи чуждестранни сделки, имат възможност за разширение на своя износ, без да

увеличават производствените си мощности“ (Несторов, 2015, с. 24).

Държавите от Субсахарска Африка придобиват все по-съществено значение и във външнотърговските отношения на България, а развитието на търговията с тях има сериозен потенциал от гледна точка на възможностите на техните пазари за българските фирми.

Търговските отношения на България със Субсахарска Африка са концентрирани в малко на брой държави, които невинаги са сред водещите икономики в региона. Затова и при разглеждане на стоковата структура на външнотърговските отношения ще бъде обърнато специално внимание на държавите, с които България търгува най-активно, както и на онези, с които по една или друга причина търговските потоци драстично са намалели.

За повишаването на възможностите за търговия допринася и новата институционална рамка на търговските отношения на ЕС със Субсахарска Африка, в която наред с търговските преференции за тези държави за достъп до пазара на страните-членки на ЕС, те самите трябва да осигурят реципрочен достъп до своите собствени пазари за компании и стоки от Съюза. По този начин се повишава адекватността на правната рамка на тези страни и

се разширява обхвата на различните инструменти за насърчаване на търговията и инвестициите (Stefanova J. et al., 2017).

Въпреки бързото нарастване на търговските потоци между България и Субсахарска Африка, богатството на региона на ресурси, добрите икономически връзки в миналото и възможностите за развитие на външнотърговските отношения, не само държавните органи, но и предприятията у нас като че ли подценяват държавите в Африка като потенциален търговски партньор. Затова е важно да се анализират детайлно външнотърговските отношения на България с тези страни.

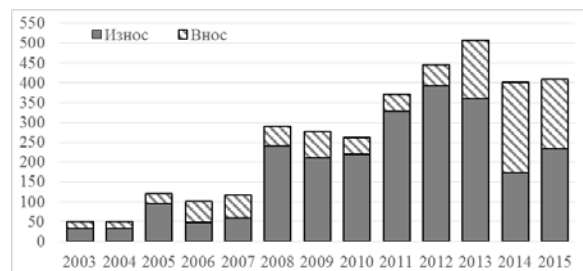
Тенденции в търговията на България с държавите от Субсахарска Африка

След годините на прехода към пазарна икономика външноикономическите отношения на България с държавите от Африка бележат значителен спад. Докато през 1984 г. делът на търговията ни със субсахарските страни заема 4,3% от общите търговски потоци, в началото на разглеждания период (2003 г.) той е едва 0.3%. През 2003-2015 г. делът на търговията нараства почти тройно, като през 2013 г. достига почти 1.1%, а през последните две години е 0.83%. При относителните стойности по-голямо увеличение бележи вносът – от 0.17% през 2003 г. до 0.67% през 2015 г., като най-съществен е делът за 2014 г. - 0.87%. При износа нарастването е с 0.51 процентни пункта - делът му през 2003 г. е 0.49%, а през 2015 г. – 1.00%, а най-високи стойности са отчетени през 2012 г. – 1.62%.

Общата стойност на търговските потоци между България и държавите от Субсахарска Африка през 2015 г. възлиза на 409.8 млн. евро, като търговията с региона заема едва 0.8% от общите и 2.3% от извънобщностните търговски потоци на страната (фиг. 1). През целия период от 2003 до 2015 г. преобладава износът – за 2015 г. стойността му е 233.2 млн. евро, а делът от търговията с държави извън ЕС – 2.8%. Вносът е значително по-малко – 177.6 млн. евро, съответно 1,9% от извънобщностната търговия на България.

До влизането на България в ЕС (до 2007 г. вкл.) търговията със Субсахарска Африка е с относително малък обем – малко под 50 млн. евро през 2003 и 2004 г. и около 100 млн. – през 2005-2007 г. До 2007 г. вносът и износът имат сходни стойности, след което

се наблюдава сериозен скок в експорта – близо 4 пъти само до 2008 г. и почти 6 пъти до 2013 г.

Фиг. 1. Външна търговия на България със Субсахарска Африка (млн. евро)

Източник: Trade Map, ITC calculations based on UN COMTRADE Statistics.

Разглеждайки динамиката на външната търговия на България със Субсахарска Африка, трябва да се отбележи фактът, че глобалната финансова криза не оказва почти никакво негативно отражение върху нея – през 2009 г. износът намалява с 31.6 млн. евро, но вносът се увеличава с 16.7 млн., или общият спад в търговските потоци е само с 14.8 млн. евро, което е едва около 5% от стойността им през 2008 г. През следващата 2010 г. обратно, вносът намалява (с 25.5 млн. евро) за сметка на износа, който се увеличава с 10.3 млн., т.е. спадът в търговските потоци отново е с около 15 млн. евро. През 2011 г. и двата показателя растат – вносът минимално (с 0.8 млн. евро), а износът – с над 50% (108 млн.), като така стойността на търговските потоци достига 370.5 млн. евро.

През разглеждания период (с изключение на две години – 2006 и 2014) салдото на търговията на България с държавите от Субсахарска Африка е положително, като и тук общият ръст за периода е над 3 пъти. През 2003 г. позитивното му измерение е 16.1 млн. евро., нараства до 70.8 млн. през 2005 г., но става отрицателно през 2006 г. (- 5 млн. евро). След това, както вече беше посочено, се наблюдава сериозен ръст в износа и за 2008-2010 салдото е около 180-190 млн. евро, достигайки 286.2 млн. през 2011 и 339.4 млн. през 2012 г. През следващите години е налице спад – 209.9 млн. евро през 2013 г. и отрицателно салдо от 53.2 млн. през 2014 г., но през 2015 г. стойността му отново е положителна - 56.6 млн. евро.

От гледна точка на стоковата структура търговията на България с държавите от Субсахарска Африка за периода 2003-2015 г. е слабо диверсифицирана и е концентрирана

главно в няколко основни групи стоки – предимно суровини и продукти с ниска добавена стойност. Освен това във всички основни търгувани продуктови групи търговията е концентрирана почти изцяло в един или няколко конкретни продукта.

През 2015 г. в стоковата структура на търговията на България със страните от Субсахарска Африка доминират необработени (сурови) материали, негодни за консумация, храни и живи животни и артикули, класифицирани главно според вида на материала.

Водещо място в износа ни също заемат необработени материали, негодни за консумация (39%), следвани от храни и живи животни (17%), растителни и животински мазнини (13%), машини, оборудване и превозни средства (12%) и артикули, класифицирани главно според вида на материала (10%).

Вносет пък е почти изцяло концентриран в храни и живи животни (41%), необработени материали, негодни за консумация (34%) и артикули, класифицирани главно според вида на материала (18%).

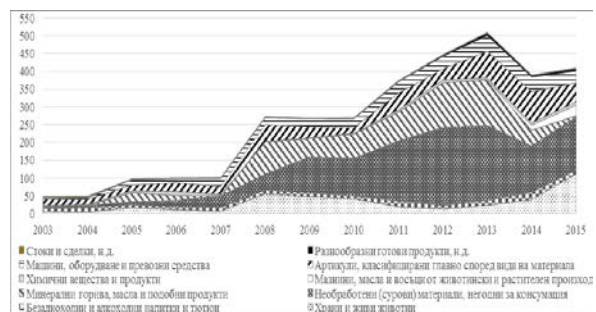
За 2015 г. салдото на България е положително във всички стокови групи с изключение на храни (-33 млн. евро), артикули, класифицирани главно според вида на материала (-9 млн. евро) и напитки и тютюн (-2 млн. евро), като спрямо предходната година се наблюдава намаление на пасива и увеличение на положителното измерение за всички останали стокови групи.

През 2003-2015 г. настъпват значителни промени в стоковата структура на търговията (фиг. 2).

Двете стокови групи, които през целия период заемат сериозно място в търговските потоци, са необработени материали, негодни за консумация и артикули, класифицирани главно според вида на материала. През отделните години от разглеждания период групите машини, оборудване и превозни средства и разнообразни готови продукти поддържат относително постоянно място в търговията, докато в относителния дял от търговските потоци на продуктите групи храни и живи животни и минерални горива, масла и подобни продукти се наблюдават резки промени.

Най-сериозен ръст за целия разглеждан период бележат групите необработени материали, негодни за консумация и храни и живи животни, следвани от артикули, класифицирани главно според вида на материала, животински и растителни мазнини и машини,

оборудване и превозни средства. При разнообразни готови продукти, химични продукти, напитки и тютюн и минерални горива, масла и подобни продукти почти няма промяна, а при неупоменатите другите стоки дори се наблюдава минимален спад.

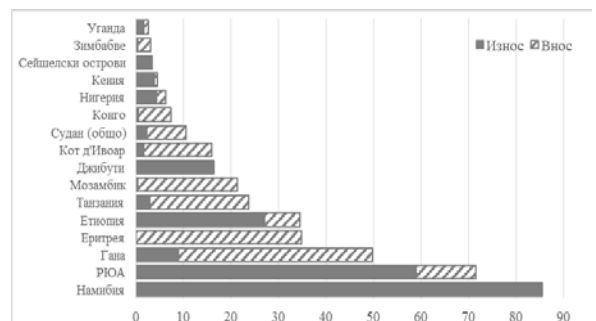
Фиг. 2. Търговия на България със Субсахарска Африка с отделни продуктови групи за периода 2003-2015 г. (млн. евро)

Източник: Eurostat, EU trade since 1988 by SITC database (DS-018995).

Основни търговски партньори на България на юг от Сахара

Основни търговски партньори на България сред държавите от Субсахарска Африка през 2015 г. (фиг. 3) са Намибия (86 млн. евро), Република Южна Африка (72 млн.), Гана (50 млн.), Еритрея (35 млн.), Етиопия (35 млн.), Танзания (24 млн. евро) и Мозамбик (21 млн. евро), като тези седем държави общо заемат почти 4/5 от търговските потоци с региона.

Сред другите държави с по-сериозно присъствие (с дял от 2-4% от търговията със субсахарските страни) през 2015 г. са Джибути, Кот д'Ивоар, Судан, Конго, Нигерия, Кения, Сейшелските острови, Зимбабве и Уганда. Общо тези държави заемат 17% от търговията на България с региона.

Фиг. 3. Външна търговия на България със Субсахарска Африка (млн. евро)

Източник: Trade Map, ITC calculations based on UN COMTRADE Statistics.

Останалите субсахарски страни имат значително по-малко място в търговията – общо малко под 5%.

Сред основните търговски партньори на България е държавата, осъществяваща най-много търговия в региона – Република Южна Африка (почти ¼ от всички търговски потоци на Субсахарска Африка). Други три държави са сред първите 10 в региона по стойност на търговските потоци – Етиопия (четвърта, с близо 5%), Гана (пета, с малко под 4%) и Мозамбик (осма, с малко над 3%). Водещият партньор на България – Намибия, е 16 по обем на търговията в Субсахарска Африка (1,6%), докато Танзания и Еритрея заемат поскромните 29-то и 43-то място. Всяка от седемте държави, с които България търгува най-активно, има относително нисък дял от търговията на страната (1-5 промила), докато самата България заема по-сериозно място като търговски партньор на Еритрея (близо 5% от търговията на тази държава), по-малко при РЮА и Танзания (съответно 1% и 0,7%) и много малък дял (0,5 – 2 промила) при останалите държави.

Поради вече отбелязаната небалансираност на търговията с отделните държави, вносът и износът ще бъдат разгледани отделно.

Главни износни дестинации през 2015 г. са Намибия (85 млн. евро), Република Южна Африка (59 млн. евро), Етиопия (27 млн. евро), Джибути (16 млн. евро), Гана (9 млн. евро), Нигерия (4 млн. евро), Кения (4 млн. евро), Сейшелските острови (3 млн. евро) и Танзания (3 млн. евро), като в тези държави е концентриран 90% от износа за региона. Износът е слабо диверсифициран, като преобладават суровините.

България изнася за *Намибия* почти единствено медни руди и техните концентрати (85 млн. евро). Експортът за *РЮА* е доста по-диверсифициран – слънчогледово или шафраново масло (30 млн. евро), крафтхартия за торби, непокрита, на роли или на листа (5 млн.), електрически акумулатори (2.5 млн.) моноvlakна (1.4 млн.), препарати, използвани за храна на животни (1.3 млн.), машини и апарати за електросъпротивително заваряване (1.3 млн.), ламарина от рафинирана мед (1.2 млн.), лекарства (1 млн. евро). Основните износни продукти за *Етиопия* са друга пшеница (вкл. лимец) и смес от пшеница и ръж, несмлени (19 млн. евро), крафтхартия за торби, непокрита, на роли или на листа (4 млн.) и автоматични регистриращи касови апарати (2

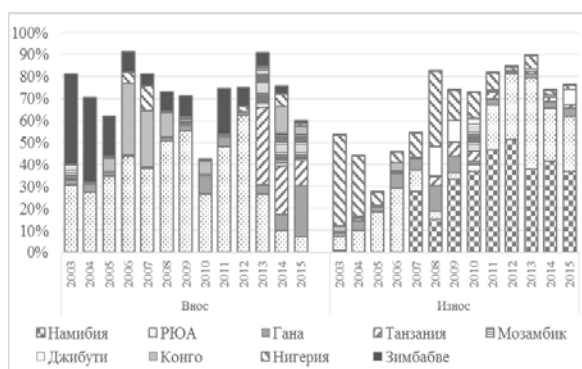
млн.). За *Мозамбик* изнасяме алуминий, нелегиран, недеформиран (необработен) (21 млн. евро). Износът на страната за *Джибути* е концентриран в нетвърда пшеница (вкл. лимец) и смес от пшеница и ръж, несмлени (16 млн.). Към *Гана* експортът е доминиран от несмлян цимент “клинкер” (5 млн. евро), врати, прозорци и техните каси и прагове, от алуминий (1.2 млн.) и други конструкции и части от конструкции, от алуминий (0.6 млн.). Експортът за *Нигерия* е доста диверсифициран и е концентриран почти изцяло в машини и оборудване и други преработени стоки – изнасят се над 25 различни продукта, най-много оловни акумулатори (0.5 млн.), камиони-кранове (0.3 млн.), електрически проводници (0.2 млн.), трансформатори с течен диелектрик (0.2 млн.), входни или изходни единици на автоматични машини за обработка на информация (0.2 млн.), части за миялни машини (0.2 млн.), предпазни каски (0.2 млн.), блиндирани каси и сейфове (0.2 млн.) и др. Основни износни продукти за *Кения* са автоматични регистриращи касови апарати (1 млн.), крафтхартия за торби, непокрита, на роли или на листа (0.5 млн.), млекопреработващи машини и апарати (0.4 млн.), водка (0.3 млн.) и изделия от железни или стоманени телове (0.3 млн.). За *Сейшелските острови* експортът е съставен почти изцяло от цигари, съдържащи тютюн (3 млн.). За *Танзания* се изнасят автоматични регистриращи касови апарати (0.9 млн. евро), игри, функциониращи чрез вкарването на всякакви разплащателни средства (0.3 млн.), сглобяеми конструкции (0.3 млн.) и печатащи устройства, копирни и факс машини (0.2 млн.).

Основни източници на внос през 2015 г. са Гана (41 млн. евро), следвана от Еритрея (35 млн. евро), Танзания (21 млн. евро), Кот д'Ивоар (14 млн. евро), Република Южна Африка (12 млн. евро), Судан (8 млн. евро), Етиопия (7 млн. евро) и Конго (7 млн. евро), формирайки близо 95% от общия импорт от Субсахарска Африка. При повечето от тези държави импортът е слабо диверсифициран и е основно на суровини.

През 2015 г. България внася от Гана масло, мазнина и течно масло, от какао (20 млн. евро), какаова маса, необезмаслена (16 млн.), какаова маса, напълно или частично обезмаслена (4 млн.). От Еритрея импортът е на медни руди и техните концентрати (35 млн. евро), като България е сред основните износни дестинации на тази страна – над 8.5% от экс-

порта на Еритрея са за България. Основните импортни стоки от Танзания са други руди на благородните метали и техните концентрати (12 млн. евро), мед, рафинирана, нелегирана, недеформирана (3 млн.), медни руди и техните концентрати (2.5 млн.), отпадъци и отломки от мед (2 млн.) и цигари, съдържащи тютюн (1.3 млн.). От Кот д'Ивоар се внасят какаова маса, необезмаслена (13 млн.) и отпадъци и отломки от мед (1 млн. евро). Вносът от РЮА е по-диверсифициран и се състои основно от електрически апарати за сигнализация (3.5 млн. евро), фини или груби животиински косми, щрайхгарни или камгарни (2.5 млн.), камгарни ленти и друга камгарна вълна (1 млн.), плодове, пресни или сушени (1 млн.) и антрацитни и черни въглища (1 млн.). От Судан импортът е на нерафинирана сурова захар от захарна тръстика (8 млн.). От Етиопия се внася кафе сурово, дори декофеинизирано (4 млн.) и сух фасул, без шушулките (3 млн. евро). Основен импортен продукт от Конго са катоди и секции от катоди от рафинирана мед (7 млн.).

През разглеждания период 9 държави от региона имат относително постоянно (поне 4 години от периода) по-сериозно място в търговията на България със Субсахарска Африка (търговия общо над 25 млн. евро, внос или износ над 15 млн. евро или дял от търговията над 15% за отделна година) – Намибия, Република Южна Африка, Гана, Танзания, Мозамбик, Джибути, Конго, Нигерия и Зимбабве (фиг. 4).

Фиг. 4. Дял на избрани партньори от Субсахарска Африка в търговията на България с региона (2003-2015 г., %)

Източник: Trade Map, ITC calculations based on UN COMTRADE Statistics.

Други 9 държави от региона заемат по-сериозно място в търговията на България с региона, но само за една или две години, като обикновено това се дължи на появяването или

изчезването на определен продукт, търгуван през съответните години с конкретна държава, като колебания, надвишаващи 10 млн. евро през разглеждания период, се наблюдават при търговията с Еритрея, Етиопия, Кот д'Ивоар, Судан, Кения, Либерия, Бенин, Ангола, Того и Екваториална Гвинея.

Заклучение

Повишаването на износа и „отварянето“ към нови пазари е възможна алтернатива, която да доведе до стабилизиране на добрите позиции във външнотърговския обмен, особено в условията на глоболизиращи се пазари и засилена международна конкуренция. Задълбочаването и разширяването на външнотърговските отношения могат да бъдат едновременно ключов фактор за откриване на различни перспективи пред българската икономика и катализатор за нейното развитие. В тази връзка България следва да потърси възможности за реализиране на продукцията не само на европейските, но и на други големи пазари (Гълъбова, Несторов, 2016, с. 119). Такива пазари потенциално могат да бъдат страните от Субсахарска Африка.

Субсахарските държави играят все по-голяма роля във външнотърговските отношения на България – стойността на търговията с тях се увеличава над 4 пъти по-бързо в сравнение с общите ни търговски потоци извън ЕС. Потенциалът, който търговията с тези държави открива пред нашата страна, е още по-голям и от гледна точка на повишаващото се силно положително салдо на търговията с тях. Наред с това се наблюдава и увеличаване на дела на търговията на България с региона, макар и тя все още да заема незначителна част от общите търговски потоци на страната.

Търговията на България с отделните страни от Субсахарска Африка, с малки изключения, е непостоянна.

Изводът, който се налага от подробното разглеждане на търговията на България с основните партньори от Субсахарска Африка, е, че за съжаление с малки изключения тя е слабо диверсифицирана. Внасят се ограничено количество продукти, почти само суровини, като най-голяма е стойността на металите (най-вече мед, преработена или не), какаото, кафето и тютюна. Износът също е съставен предимно от суровини (горива, метали и минерали), но може да се отбележи като положителен фактът, че при някои от държавите,

макар и малка като стойности, се наблюдава известна разнородност, особено при износа на машини и оборудване.

При всички основни търговски партньори търговията е небалансирана, като преобладава или вноса, или износа, като при някои държави (Намибия, Еритрея, Мозамбик, Джибути, Конго, Сейшелските острови) единият от двата показателя заема над 99% от общите търговски потоци. Затова и салдото на търговията с отделните държави е или силно положително (Намибия, Република Южна Африка, Етиопия, Джибути, Нигерия, Кения, Сейшелските острови, Уганда), или силно отрицателно (Гана, Еритрея, Танзания, Кот д'Ивоар, Судан, Конго, Зимбабве). Това се дължи най-вече на факта, че в повечето държави търговията е концентрирана в един или много малко на брой търгувани продукти.

Нестабилността в структурата на търговията със субсахарските държави се дължи на липсата на трайни и устойчиви външно-търговски връзки с тези страни, поради отсъствието на държавна политика за подкрепа на българските фирми на тези пазари. Това е причината и за концентрацията на износната структура в ограничен брой стоки, както и за инцидентните случаи на износ на други стоки. Българският износ се отклонява от структурата на износа на ЕС за региона, който е концентриран в обработените стоки, докато в българския преобладават суровините.

Търсенето на преработени стоки в региона и успехът на някои български фирми в износа им разкрива пространство за българските производители. Българските фирми не се възползват в достатъчна степен от богатството на ресурси на субсахарските страни – от тях се внася незначително количество продукти, най-вече храни и метали, като източниците на внос са много ограничени. Негативно въздействие върху вноса оказва и силно изразената тенденцията към големи колебания и внезапно появяване и изчезване на определени стоки от търговията със Субсахарска Африка.

Растящият потенциал на Субсахарска Африка, добрата правно-институционална рамка изградена от споразуменията на ЕС, както и значителният интерес на българските фирми да търгуват точно в областите, в които има търсене, е всичко от което има нужда, за да се реализира ефективна външно-търговска политика от страна на държавата. Тази политика трябва да се изразява най-вече в предоставянето на информационни услуги на износители

и амбициозни и постоянни действия за налагане на българските стоки на тези пазари.

Литература

1. Гълъбова, Б. и Н. Несторов. 2016. Състояние и тенденции при износа на руди, шлаки и пепели. - *Cn. Science & Technologies, Volume VI, 2016, Number 7: Social Studies*, Стара Загора: СУСЗ, с. 114-119.

2. Институт за икономически изследвания при БАН (ИИИ). 2016. Годишен доклад 2016. Икономическо развитие и политики в България: Оценки и очаквания. С.: Горекс Прес, ISBN 978-954-616-260-1.

3. Несторов, Н. 2015. Изследване на външнотърговската дейност на българските фирми. - В: Иновациите: Двигател за икономическия растеж – 2015 г., с. 20-24, С.: ВУЗФ, ISBN: 978-954-8590-32-7.

4. Eurostat – EU trade since 1988 by SITC database (DS-018995), дост. на <http://ec.europa.eu/eurostat>, последно посетен на 1.02.2016.

5. Stefanova, J & Wenner, Z. (2017). Optimal management strategies in small and medium enterprises. - In: *Vemic, M. (Ed.), Entrepreneurship and enterprise value creation in support of smart, sustainable and inclusive growth in the European Union*. Pennsylvania. IGI Global.

6. Trade Map, ITC calculations based on UN COMTRADE Statistics, дост. на <http://www.trademap.org/>, последно посетен на 1.02.2016.

Име на автора: гл. ас. д-р Едуард Маринов
Организация: Институт за икономически изследвания при БАН
Секция: Международна икономика
Адрес: София 1040, ул. Аксаков №3

e-mail: eddie.marinov@gmail.com

Публикацията е осъществена в рамките на проект „Възможности и перспективи пред външнотърговските отношения на България с държавите от Субсахарска Африка“. Авторът изказва благодарност към „Програмата за подпомагане на младите учени в БАН“.